

Vladika Grigorije

Preko
PRAGA

■ Laguna ■

Copyright © 2017, Grigorije Durić
Copyright © ovog izdanja 2017, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

Prag.	7
Vozovi	11
Žitomislíć	17
Ostrog	23
Lopta	29
Smijeh	37
Kamena suza	45
More	59
Zavala	65
Petar Zimonjić	73
Krštenica.	77
Djeca	83
Sakib	87
Živa voda	93
Petar	103

Rane	113
Briga	125
Grobovi	131
Filip	137
Anja	141
Nemanja	145
Anastasija	149
Tvrdoš	153
<i>O piscu</i>	159

PRAG

Majci i ocu

Majka bi uvijek osjećala kada se sa mnom događalo nešto krupno. Taj osjećaj, valjda, imaju sve majke. Zato bi mi ponekad bilo krivo kada ne bi shvatala ozbiljno ono što je za mene imalo važnosti. Kada bi upornim ćutanjem ili nekom usputnom riječju stavljala tačku na moje drame.

Dobro se sjećam jednog avgustovskog dana. Nebo je bilo vedro i čisto, s pokojim oblakom u daljini. Iz kuće je dopirao prigušeni žagor žena koje su začudo bile mnogo tiše nego obično. Pred kućom, u bašti, živo su razgovarale komšije i bližnji okupljeni oko svečano postavljene trpeze. Pomiješani sa zujanjem pčela i pojanjem ptica, djelići razgovora dopirali su do kućnog praga na kojem

---

sam, odijeven u plave pantalone i najsvečaniju svjetloplavu košulju, sjedio odsutno i zamišljeno. S vremena na vrijeme pogledivao bih ka planini koja se nadvijala nad kućom. Poznavao sam je dobro i volio mnogo, onako kako se samo poznaje i voli dobar prijatelj. Pitomu planinu, katkada ćudljivu i nepredvidljivu, voljeli smo svi jer je odvajkada bila pribježište i hraniteljka, oslonac i zaklon, ali i svjedok trudova i borbe za život u neobičnim predjelima mog djetinjstva.

Cijelog me je prožimala Andrićeva misao koju sam pročitao nekoliko dana ranije. *Najveća planina koju čovek mora preći je prag njegove kuće*, odzvanjale su mi u ušima Andrićeve riječi. Majka bi povremeno izvirivala iz kuće, upućujući mi letimični nijemi pogled koji je bio dovoljan da bi znala kako se osjećam. I ona je toga dana bila drugačija, kao da je nekim naročitim majčinskim čulom naslućivala borbu koja se odvijala u meni. U njenom upornom ćutanju mogao sam osjetiti neizrečeni prekor: „Dobro, kako hoćeš. To je tvoj izbor“. Bilo joj je teško zbog rastanka, ali sam znao da se nikada ne bi usprotivila mojoj odluci. Ona koja mi nikada nije dopuštala da sjedim na pragu, smatrajući to nepristojnim, toga dana nije izustila ni riječi.

S tog praga skromne i nevelike kuće, koju je sagrađio pokojni otac, pružao se pogled koji se nerijetko i danas, kada sklopim oči, otvara preda mnom. Kao dijete nisam shvatao značaj i važnost tog pogleda. Čini mi se da tek sada mogu pojmiti sva njegova značenja i punoću

---

smisla. Ne bih umio reći da li je bio ljepši u jesen, kada se zlato i crven probiju kroz guste planinske šume i opustjele livade, ili u zimu, kada se teški snjegovi spuste na strme padine odijevajući ih u tišinu. S tog praga sam volio da posmatram buđenje proljeća i slušam melodiju brojnih potoka koji su strujali kroz planinske uvale i strane, ili da u ljetnim noćima oslušujem cvrčke i zrikavce sakrivene mrakom. Svakog jutra, u bilo koje godišnje doba, čim bih otvorio oči, ugledao bih čudesne prizore i čuo najneobičnije zvuke. U njima, u sjećanju, i danas čuvam uspomenu na svoje djetinjstvo.

Toga dana, sjedeći na kućnom pragu, u mislima sam prizivao te prisne i drage slike. Sunce se primicalo zenitu kao nedvosmislen znak da se čas polaska bližio. Ušao sam u sobu i pomolio se pred ikonama, cjelivao našeg svetitelja zaštitnika, a potom se okrenuo prema mjestu gdje sam, kao četvorogodišnji dječak, bez riječi, cjelivao umrlog oca pozdravivši se sa njim posljednji put. Majka je zadržavala suze u grudima. Ispratila me je nečujno, neizgovorenim riječima ohrabrenja, kojima me je kroz sve godine djetinjstva, kao nekom trećom rukom, grlila i bodrila.

Drugih ljudi se gotovo i ne sjećam. Pamtim da su me gledali dobrodušno i toplo, ali su za mene u tom trenutku bili neobično daleki i strani. Uzeo sam omanji kofer, kupljen nekoliko dana ranije za tu priliku, pa bez suza i osvrtanja lagano pošao putem koji se spuštao do glavne ceste. U glavi mi je tutnjala riječ *prag* zaglušujući i

---

potiskujući sve drugo. U korak kojim sam ga prešao toga dana stao je, čini mi se, čitav moj život.

I nikada nisam prestao da ga se sjećam. Bio je to poprilično visok prag, sačinjen od samo jednog komada drveta. Kako je on postao tako važan za mene? Da li je kriva Andrićeva misao ili svjesna privrženost? Svejedno, pri svakom krupnom koraku u životu imao sam utisak da opet stojim pred tim pragom, zapitan da li sam ga uistinu prešao. Kako godine prolaze, priželjkujem da mu se vratim i obnovim ga jer, čak i porušen, on živi u meni kao neka nevidljiva granica koja me čuva od lutanja. Vraća me početku, osmišljavajući sve ostale moje korake.

Iako sam zakoračio preko mnogo pragova u životu, važnost je za mene imalo još samo nekoliko njih. Sa strahom se sjećam praga svoje osnovne škole, sa strahopoštovanjem tri praga Hilandara, s divljenjem praga Svete Sofije u Carigradu – i s ljubavlju praga manastira Tvrdoša. Prelazio sam i mnoge poznate pragove. Oni za mene nisu nikada postali tako značajni. Nikada nisu odista postali moji. Takvi jedino postaju oni pragovi preko kojih zakoračimo u život.

VOZОВИ

Vozove sam zavolio još u najranijem djetinjstvu. Moj otac je bio željezničar, pa su se njegova ljubav i interesovanje za vozove prenijeli i na mene. Najprije sam ih, kao sasvim mali, posmatrao kako, noseći rudu, prolaze pored kuće moje tetke Stane. Često su to bile velike kompozicije, pogotovo za oko jednog djeteta. Dugački voz koji je prevozio rudu zvao se „specijalac“. Izgledao je moćno kada bi protutnjao kroz planinu, oglašavajući se povremeno prepoznatljivom sirenom. Za razliku od divljenja prema električnom vozu, parnu mašinu svi su gledali pomalo podsmješljivo, iako niko nije mogao poreći da je i ona voz. Naš rudarski gradić bio je pravo utočište za jednu takvu staru gospođu. Vareš je, čini mi

---

se, bio posljednje mjesto na svijetu na kojem je još uvijek funkcionisala parna mašina.

Ne sjećam se kada sam prvi put ušao u voz. Sve su prilike da je to bilo još u uzrastu kada nisam bio svjestan sebe. Moj otac, koji se razbolio kada mi je bilo tri godine, često je boravio na Koševu, u sarajevskoj bolnici, pa sam s majkom i bratom putovao vozom njemu u posjete. Imali smo i popust, takozvanu režijsku kartu, jer su i moj otac, i otac mog oca, đed Ljubo, bili željezničari. Vjerovatno bih zbog toga uvijek, kad sretnem željezničara, osjetio prema njemu neku prisnu, rođačku naklonost, iako nisam znao ni ko je, ni odakle je. Štaviše, pri takvim susretima u meni se uvijek javljala naivna dječija pomisao: Mora da je i on poznao moga oca!

Moj prvi susret sa vozom dogodio se, dakle, još u vrijeme kada nisam bio svjestan onoga što se zbiva oko mene. Majka mi je, kada sam odrastao, pričala kako me je neki gospodin, sjedeći u vozu preko puta mene, još kao četvorogodišnjaka upitao da li znam da čitam. Odgovorio sam da znam iako sam zapravo znao tek poneko slovo. Pošto je posumnjao u moj odgovor, vremešni gospodin me je, kako mi je majka prepričavala, zamolio da mu pročitam natpis ispod prozora, a ja sam kao iz topa ispalio: „Ne naginji se kroz prozor jer ćeš ispasti!“ Svi su se smijali, pogotovo majka koja bi mi često tokom putovanja čitala rečenicu napisanu ispod prozora, objašnjavajući mi njeno značenje. Kasnije sam ovo upozorenje naučio i na njemačkom jeziku. Kao da i

---

sada jasno vidim malu metalnu pločicu i na njoj crnim slovima ugravirane riječi: *Lehnen Sie sich nicht aus dem Fenster.*

Vozovi su tako s vremenom postali moj životni prostor. Sigurno da ima onih koji su putovali mnogo češće, međutim, za mene je svako putovanje vozom bio nepovnljivi događaj. Pamtim i velike i male vozove, lokalne i međunarodne: od Vareša do Podlugova, od Sarajeva do Beograda, kao i one od Moskve do Petrograda, i od Brisela do Amsterdama. Putovao sam svim klasama i raznim vozovima, od parne mašine do najmodernijih, brzih vozova; uvijek s osjećajem prijatnosti koju je rađala neizvjesnost što je ta putovanja pratila.

Da sam pisao o svojim putovanjima, do sada bi cijeli jedan voz, s mnogo vagona, bio potreban da u njega smjestim sve zabilješke o onome što sam vidio i čuo u kupeima i na usputnim stanicama. Pisao bih, na primjer, o predjelima koje sam posmatrao kroz zamagljene prozore, o skrivenom smijehu pri susretu sa pijanim putnicima, o tome kako sam plakao gledajući zalazak sunca dok voz juri kroz ravnice, ili o licima ljudi kojima nisam znao čak ni ime, mada im likove i danas pamtim. Pisao bih i o onima sa kojima sam nenadano postajao blizak, da bi mi po izlasku iz voza ostajali samo u bliždom sjećanju, poput nekih ličnosti iz snova; pisao bih i o snovima i buđenjima u vozu, o promašivanju stanica, o pritajenoj, ali uvijek prisutnoj svijesti o tome da me na kraju svakog putovanja, ma kuda moj voz putovao,

neko ili nešto očekuje. Što više mislim o tome, sve sam sigurniji da putovanja vozom mogu voljeti samo oni koji vole neizvjesnost tijesno povezanu sa putovanjima; neizvjesnost koja sve nas što putujemo zbližava i čini da postanemo prisni, makar samo do sljedeće stanice.

Vozovi su u to vrijeme često stajali satima, čekajući da se mimoiđu s drugim vozovima. A onda bi, tik pored našeg, protutnjao drugi voz, s nekim drugim putnicima. Iako se to zbivalo munjevitom brzinom, i jedva da sam uspijevao da razaznam obrise tuđih lica, nisam se mogao oteti utisku da su taj voz i ljudi u njemu zapravo neki drugi „mi“ – sa istim licima i istim životima; mi koji smo na trenutak uplovili u ovu našu iz neke druge, tuđe realnosti.

Meni su u vozu često postavljali pitanja, naročito kada bi čuli da učim bogosloviju. Od toga „ko je Bog“, „gdje je Bog“, „zašto dopušta ratove“, pa sve do pitanja „zašto ovaj voz tako dugo stoji ovdje.“ Nikada se zbog toga nisam mnogo uzbuđivao. Istinu govoreći, ma kako različite stavove imali, ni moji sagovornici ni ja nismo imali kud. Bili smo zatočenici jednog trenutka u vremenu i prostoru, koji smo morali dijeliti bez obzira na svoje stavove. Nerijetko bismo u međuvremenu postajali prijateljski nastrojeni jedni prema drugima, dijeleći posljednji komadić hljeba ili piće.

Kondukteri su tek bili priča za sebe. Svi oni su bili dobri psiholozi. Odlično su poznavali i ljude i život. Kada bih u kupeu, pogotovo onda kada u njemu nije

---

bilo putnika, otvorio knjigu i počeo da čitam, jedan stari kondukter bi me uvijek sa smiješkom upozoravao: „Mali, ni glup nije lako biti, a kamoli pametan. Čuvaj se!“

Svako putovanje vozom se pretvaralo u dragocjeno iskustvo. Oni mudriji znali su: šta god da se dogodi – nema se kud; trpi dok voz ne stigne do cilja, a poslije nastaje druga stvarnost. Tako sam vrlo rano shvatio da je putovanje vozom umnogome nalik na realan život: svi smo na istom putu, ma kako različiti bili, i zato je valjalo trpjeti. Ta svijest putnike zbližava, doprinoseći međusobnom razumijevanju. Zato je voz u mojim očima dobijao gotovo ontološku moć. Postajao je nalik velikom, pokretnom domu. Njime putuju i oni koji se predstavljaju lažno: tu su i kradljivci, i lažljivici, i zavidljivci. Ali kako putovanje odmiče, sve se lagano razotkriva: svaki karakter dobija svoje pravo ime; sve maske nezadrživo padaju. Tako voz postaje jedan realan životni prostor, sa svim elementima stvarnosti.

Realnost koja u vozu vlada ponekad je surova, ponekad smiješna ili radosna, ponekad zbunjujuća. Voz može biti putujući logor, veseli karavan ili brod na šinama. Za mene su vozovi oduvijek bili naselja puna života smisljena samo onda kada u njima ima ljudi. Svakoga ko bar nakratko uplovi u njihov svijet, vozovi nadahnjuju neobičnim iskustvima i nezaboravnim susretima. Valjda je zato jednom rečeno da gdje nema vozova – nema ni života. Život je jedno neprekidno putovanje do stanice koja će nas najviše obradovati, do apsolutne sreće, do

---

mjesta na kojem nema tuge i bola, do mjesta susreta sa Onim koji jeste i koji čini da i mi jesmo. Svaka prolazna radost je samo prolazna, usputna stanica. Zato su nam potrebni vozovi. I putovanja. Oni nam otkrivaju istinu o prolaznosti i snagu čežnje za Neprolaznim.

ŽITOMISLIĆ

Kao dječak često sam putovao vozom. Jednom sam, iščekujući da stignemo do Ploča i ugledamo more, na jednoj od usputnih stanica između Mostara i Čapljine čuo kako kondukter izgovara čudnu i meni tada nepoznatu riječ: Žitomislić. Tokom kratke pauze nekoliko putnika je izašlo iz voza, a u mojoj glavi neprestano je odzvanjalo tajanstveno i neobično ime koje mi se u svijest uvuklo tiho i neosjetno, da tu ostane zauvijek.

Kada smo nastavili putovanje, kroz moje misli i svijest neprestano je kružilo: žito-mislić. Riječ *žito* vratila me je u najranije djetinjstvo, u trenutke kada bi me majka uspavljivala, umorna i željna odmora, a ja još uvijek razgovora i druženja.

– Spavaj – prošaputala bi.

– Ne mogu – pobunio bih se.

Pomilovala bi me, a potom bi sa smiješkom dodala da ležim i zamišljam kako se zrelo žito talasa. Bog zna koliko sam puta zaspao s tom umirujućom i uvijek drugačijom slikom žita koje se povija i podiže pod tihim i blagim vjetrom koji ga miluje.

Slike ustalasalog žita u mojim mislima raspršio je glas konduktera koji je najavio dolazak voza na određite. Činilo mi se da je taj posljednji dio putovanja prošao za tren. Bio sam siguran da nikada neću zaboraviti naizgled nevažnu, usputnu stanicu na putu do mora i njeno zagonetno lijepo ime koje sam tada prvi put čuo.

Nekoliko godina nakon toga Žitomislić je počeo da se ovaploćuje u mom umu kao živa realnost, nešto veliko i stvarno. Kada sam krenuo u Bogosloviju, prvo što sam saznao o svom tadašnjem pastiru, mitropolitu Vladislavu, bilo je da vrijeme provodi rado u žitomislićkom manastiru. To se nekako savršeno slagalo: za mene tada najvažniji čovjek Crkve živio je na mjestu najneobičnijeg imena. A onda je počeo rat. Stari mitropolit je umro, a Srbi su protjerani daleko iz doline Neretve. Ludilo je trijumfovalo. Uskoro je stigla i tužna vijest, jedna od mnogih koje su tih godina pristizale: srušen je manastir Žitomislić. Činilo mi se da je s njim nestao i dio moga bića, onaj dio u kome je ta riječ bila duboko urezana.

Kada se rat završio, jednog popodneva pred kapijom Tvrdoša pojavio se čupavi njemački bajker i iz svog

---

ruksaka izvadio ogromnu svilenu vladičansku mantiju pokojnog mitropolita Vladislava, koju je ovaj usputni prolaznik, stranac i putnik nenamjernik, možda i nehotično iščupao ispod hrpe kamenja srušene svetinje.

– Tamo je sve srušeno – razumio sam ga nekako. – Našao sam ovo, mislim da je najbolje da to tebi dam. Da bar nešto od svega onoga ostane.

Bili smo zahvalni plavom čupavom Nijemcu, bajkeru i turisti. Imao je dobro srce, to je bilo sve što smo znali o njemu. Nedugo zatim posjetio sam razrušeni manastir i zatekao rugobu pustoši na svetom mjestu. Tada nisam ni pomišljao o obnovi. Dušom mi je kolala neopisiva tuga, a u glavi je jednako odzvanjalo: *Ži-to-mi-slič!* Ubrzo sam se i po drugi put vratio na mjesto opustošenja, s istim neprijatnim osjećajem u utorbi. Ovaj put nisam došao sam i ne svojom voljom, već po zadatku. Bilo je proljeće, april sav u cvijetu. Iznenada sam ugledao kako iz jednog spaljenog platana stremi ka nebu pet novih, bojažljivih mladica. Ptice su pjevale glasno, sve je bilo okupano u svjetlosti; silni osjećaj novog života navirao je u moje biće. Jedna misao sijevnula mi je kroz glavu: *Idi, cjelivaj Presto!* Kako da cjelivam Presto – pomislio sam – kada je sve srušeno? Krenuo sam preko ruševina prema Oltaru i tu gdje je, umjesto Prestola, stajala hrpa kamenja ugledao sam mladi čempres koji tek što je bio iznikao. Njegova svijetlozelena boja značila je vaskrsenje i novi život.

Tiho, tužno i radosno u isto vrijeme, sakupili smo minirane kosti žitomislćkih monaha postradalih u prethodnom ratu, 1941. Oprostio sam se s čempresom i još jednom pogledom pomilovao mladice spaljenog platana. Polako sam prešao dlanom preko kamenja srušenog hrama i krenuo natrag samo s jednom željom: da ponovo vaskrsne Žitomislić.

Tako i bi. Gospod usliši uzdahe i molitve postradalih i prognanih iz manastira Žitomislića u svim vremenima i on trudoljubljem ktitora bi obnovljen. Noć uoči osvećenja vaskrslog manastira padala je nezapamćena kiša. Spremili smo se kako smo najbolje umjeli. Pozvali smo brojne goste, ali je kiša lila kao iz kabla. Oni koji su te noći i tog jutra vozili prema Žitomisliću pričali su da su morali zaustavljati vozila jer brisači nisu mogli savladati pljusak. Pratili smo prognoze, uzalud, svugdje kiša. To i nije bila kiša, već prolom oblaka. Te noći, dok je neumorno tukla po krovu i prozorima, bio sam naizgled miran. Uradili smo, pomislio sam, sve. Ništa više nije moguće učiniti, to je stihija, sila.

Ustao sam rano, u pola šest, i izašao napolje. Na svojim mjestima, po nekom rasporedu, stajali su pokisli policajci. Niz kapu prvog pored kojeg sam naišao slijevala se kiša kao iz neke blago odvrnute česme. Nazvah mu dobro jutro i nasmiješih se. Da li je moj pozdrav bio radostan ili očajan, ili nešto između, nisam bio siguran. Sjećam se samo da me je njegov turoban odgovor sasvim razbudio:

– Biće danas veselo – odgovorio je.

Kiša je padala u talasima. Sastavljali su se nebo i zemlja u tamnovlažnom kovitlacu. Začudo, nisam bio očajan. Prepoznah jednog čovjeka, vjernika, i pridoh mu.

– Brate, moja je vjera slaba, svu noć sam pratio vremensku prognozu. Možeš li učiniti nešto za mene – zamolih ga.

– Da – rekao je – gledajući me vedro i sažaljivo.

– Hajde, molim te, pomoli se da kiša stane. Reci Gospodu da danas zaustavi kišu nad Žitomisljećem. Potrebno ti je za to samo malo vjere – dodadoh.

On tako i učini. Bilo je tada šest i petnaest ujutru. U pola osam pljusak je prestao. Kada je stigao patrijarh, sunce je već sijalo nad manastirom, a svuda okolo padale su prave mostarske kiše. Kiše kakve se rijetko viđaju i koje nije moguće opisati.

U smiraj dana neko od gostiju me je s prijekorom upitao zašto nije bilo suncobrana, jer je sunce pržilo nenasosno. Nasmiješio sam se začuđeno na tu primjedbu:

– Vjerovali smo vremenskim prognozama – odgovorio sam.

I danas, deset godina poslije, kada god dođem u vaskršli manastir, u mome sjećanju javljaju se dvije-tri slike: kako škripi voz dok neko izgovara onu čudnu riječ: Ži-to-mi-slič;

kako pupaju mladice spaljenog platana;
kako se smjelo zeleni mladi čempres;
kako se oblaci razmiču iznad Žitomislića.

A onda, dok s osjećajem radosne tuge cjelivam mošti monaha mučenika, pred očima mi iskrsava lik svijetlog patrijarha Pavla kako, poguren i sijed, služi Božansku službu onog toplog majskog dana 2005, u koji je Žitomislić vaskrsao. Sjetim se i one svjetlosti i radosti, što su nadolazile kao plima, i vladike Atanasija koji zanesen i srećan objašnjava šta ta neobična riječ Žitomislić znači:

Žito – kao hljeb, a Hristos je Hljeb života.

Misao – kao Logos, a Logos je opet Hristos, Sin Božji i Sin čovječiji, za nas Raspeti i Vaskrsli.

Zato mi se uvijek, kada ulazim u manastir Žitomislić, čini kao da pristupam Grobu Gospodnjem; onom jedinom Grobu koji je postao izvor života, svjetliji od svake carske odaje. Poput njega je i Žitomislić. On čeka i otvoreno prima sve, i one koji vjeruju i one koji ne vjeruju, neprestano svjedočeći stradanje i objavljujući Vaskrsenje.

OSTROG

UOstrogu sam prvi put bio kao dječak. Sjećam se da je bilo puno krivina i da mi je bilo muka u autobusu. Sjećam se i toga da sam imao neku šuškvu plavu adidas trenerku i da su u autobusu bili sve sami stariji ljudi i žene. Ali više od svega pamtim da mi je, uprkos svim tim mukama od vožnje i puta, na kraju bilo neobično lijepo.

Još uvijek se sjećam svježine vazduha koji miluje i hrani. Živo pamtim neobičnu stijenu od koje sam uzeo tri kamenčića i dugo ih nosio u džepu kao amajliju. Znam i kada, i gdje, i kako sam ih izgubio, i koliko sam zbog toga bio tužan. Od tada se teško usuđujem da uz sebe nosim brojanice, krstiće i druge stvari koje za mene imaju posebnu vrijednost.

Nakon mnogo godina, u Ostrog sam po drugi put stigao jedne junske večeri 1992. godine. Zamonašen sam u ponoć, a ono što je tom događaju prethodilo posljednjih nekoliko dana neposredno pred monašenje – nisam u mogućnosti da opišem. Sutradan sam otišao u Gornji manastir, gdje sam dobio keliju koja je imala samo jedan veoma mali prozor. Još uvijek pamtim kako sam, stiješnjen u tih desetak kvadrata i gledajući kroz taj prozorčić, u srcu imao neobičan osjećaj širine, sreće i olakšanja koji su me još dugo pratili. Sliku, koja se otvarala pred mojim očima kada pogledam niz ostrošku stranu, takođe nisam u stanju da opišem. Osjećao sam neobičnu tišinu u duši, sličnu onoj koja se spušta na more nakon bure. Uopšte nisam mislio o sebi, ni o tome ko sam, ni da li sam, ni kakav sam. Sjećam se samo jedne pomisli od koje sam brzo utekao, a koja je i do danas ostala i radost, i čežnja. Pojavila se tada želja, koja je trajno ostala u meni, da budem kao ptica koja može da lebdi nad tom čudesnom dolinom ne bojeći se ničega. Mislim da je to nešto najdivnije što Ostrog pruža ljudima, a da toga često nismo svjesni. To mjesto i sve u njemu budi želju za nebom, za visinom, za prostranstvom. Sve tu kao da govori: letite, ne bojte se, budite slobodni.

Stvari su se tada odvijale veoma brzo, bilo je to vrijeme rata i umjesto osjećaja slobode i leta, umjesto mirisa planinskog cvijeća, nerijetko bi prevladao osjećaj

---

hoda po blatu u olovnim čizmama i miris smrti i baru-
ta. Između ta dva suprotna osjećanja kretala se i moja
duša, nesrećnica koja je, tražeći jedno, stalno nailazi-
la na drugo. No, blagi Bog me je rukom divnog epi-
skopa uputio na jednog iskusnog duhovnog borca. Na
svome duhovnom putu tada sam sreo ostroškog oca
Lazara. Ni o njemu, kao ni o mnogo drugih stvari koje
su trajno oblikovale moj život, još uvek nisam u stanju
ni pisati ni govoriti. Bio je od onih rijetkih ljudi koji su
hodili zemljom sa čvrstim osjećanjem da su od zemlje
i da su za nju još uvek čvrsto vezani, a sa druge strane
svim srcem i dušom doticali su Nebo, pružali se Nebu
i radovali svemu dobrom i blagom. Ta čudesna radost,
neuporediva sa kratkotrajnim radostima naših skuče-
nih života, mogla se osjetiti u njegovom osmijehu koji
se otkrivao veoma rijetko. Ali kada bi se to dogodilo,
pred nama se otvaralo Nebo...

Otac Lazar je bio čovjek pred kojim sam, u svetoj tajni
ispovijesti, otvarao svoje srce. Prvo bismo se pomolili
Bogu, a onda bi on sjeo i pustio me da govorim. I, narav-
no, ja sam uvijek nadugo i naširoko trabunjao. Znao sam
da treba da govorim iskreno i da nema razloga da bilo
šta prećutkujem, ali sam okolišao, kružio, i tek negdje
na sredini a nerijetko i na samom kraju rekao bih svoju
muku. A on je ćutao, i to nije bio samo puko ćutanje već
svecijelo udublјivanje u biće onog ko je bio pred njim.
Imao sam utisak da sve čuje, da sve razaznaje i da, dok
iz mene ističu bujice reči, kroz njegovu dušu teku neke

druge, dobre struje. Na kraju, kada bih konačno stao, on bi samo blago odmahnuo svojom ogromnom rukom i napravio poluradostan, polupodsmješljiv izraz lica. Bio je to zapravo prijateljski izraz pun ljubavi, kojim kao da je htio da kaže: „Ma pusti to, to je ništa, ustani i nastavi da živiš!“ U tom trenutku često bih pomišljao: „Bože, pa zašto mi ništa ne kaže?“ Ali već na prvom koraku, po izlasku iz njegove kelije, osjetio bih se lako i slobodno, poput ptice koja se sprema da poleti.

Veoma brzo, kao vrlo mlad, i sâm sam počeo da ispovijedam druge u Ostrogu. Opirao sam se tome, ali rekli su mi da moram, da su takve okolnosti. Ovom prilikom ću od mnogih tužnih i potpuno čudnih ispovijesti opisati dvije koje su me potresle za čitav život. O njima pišem jer mi se čini da mogu biti od koristi i vama, čitaocima ovog zapisa, kao što su bile meni, kome su se neizbrisivo upisale u dušu, vjerovatno i bez moje volje.

Stajao sam kao sveštenik kraj kivota Svetog Vasilija. Bješe jesen, neko zatišje, nigdje nikoga. Pokušavao sam da se molim. Odjednom, kao da je iz zemlje iznikla, pojavila se jedna djevojka, ili prije djevojčica od nekih šesnaest-sedamnaest godina. Bila je sva usplahirena, na licu joj se odražavao očaj a na nogama je bila prilično nestabilna. Odmah sa vrata pećine počela je da govori, idući pravo ka meni: „Oče, moj otac je ubio moga brata, ja sam to gledala svojim očima... Ja moram nekome to da kažem... Evo, kažem Vama!“ U tom trenutku me je već držala za ruke i sva se tresla. Pribrao sam se na tren

---

i rekao joj da to kaže Svetom Vasiliju, da je tako najbolje. Poslušala me je. Kad se smirila, rekla je tiho: „Brat je bio narkoman, otac je to učinio u ljutnji. Nemam snage da ga prijavim, i ovako je nesrećan!“ U grudima sam osjećao bol i pritisak koji mi oduzima dah. Mirno me je pitala šta da radi. Ne znam otkud ni zašto, ni da li je to bilo dobro, ali rekao sam joj: „Ako voliš svog brata, a voliš ga, onda živi i budi dobro!“ Nakon susreta sa njom, onaj bol sam tri dana nosio u grudima. Otišao sam kod oca Lazara i rekao mu da više ne mogu slušati ispovijesti, da sam slab i da nemam snage. Pogledao me je ispod oka i tiho rekao: „Mora da si čuo nešto strašno, ne brini, proći će to. Bog te priprema za nešto, a prije svega da se konačno suočiš sa stvarnim životom.“ Izašao sam napolje, a od bola u grudima nije više bilo ni traga. Ostala je samo slika i priča koju, evo, dijelim sa vama.

Evo i drugog iskustva sa ispovijesti koje želim da podijelim sa vama.

Jedan gospodin, već zašao u sedmu deceniju života, ali lijepog izgleda i otmenog držanja, prišao mi je i ljubazno me zamolio da se ispovjedi. Pristao sam jer me je zamolio od sveg srca. „Znate, oče“, počeo je tiho, sa blagom tremom ali i dostojanstveno, „ja sam homoseksualac i već sam čovjek u godinama. Imam porodicu, suprugu i djecu, i borim se sa tim čitav svoj život, ali ne uspijevam da se izborim.“ Da bih prekinuo ćutanje, počeo sam da govorim, zapravo upitao sam ga: „Da li taj problem imate od rođenja, ili se on kasnije razvio?“

Njegov odgovor za mene je bio potpuno neočekivan: „Mene je u to uveo moj pokojni, nesrećni otac.“ Neka-ko sam se pribrao i, na osnovu svega što sam znao i mislio, rekao sam mu da stoji u crkvi i da se moli, da je Bog milostiv, ali da je naše da se borimo i trudimo koliko do nas stoji.

Prošlo je otada dvadesetak godina i taj se čovjek nedavno upokojio. I ništa mi tu nije bilo iznenađujuće, osim jedne za mene potpuno neočekivane stvari. Naime, srelo me je mnogo različitih ljudi, koji su mi sa neobičnim poštovanjem i ljubavlju saopštavali da je umro onaj divni, tihi gospodin: „Bože, kako je to dobar čovjek bio...“ Čutao sam i pitao se kako li bi razmišljali i govorili ljudi da su znali tajnu koju ja znam. Jedino što sam znao jeste da je on sad tamo gdje prebiva Istina i da su naši sudovi drugačiji od suda Hristovog koji je sud pravde i milosti.

LOPTA

Cijeli moj život vezan je za loptu. Od kada znam za sebe – ona za mene ima istu magičnu privlačnost. Znam da zvuči čudno, ali ostavite sud za kraj priče. Pitam se otkud i zašto je to tako?

U naše malo mjesto, koje je odvajkada njegovalo igru s loptom, onom primitivnom vunenom ili dlakavom, svejedno je, stigao je pravi pravcati fudbal 1960. godine. Donio ga je iz Njemačke neki čovjek, gastarbajter Momir Pantić, tih i miran, ni po čemu neobičan. Pokoj mu dobroj i bezazlenoj duši, ušao je u istoriju našeg sela, eto, kao donosilac prvoga pravcatoga fudbala. Kažu da su mladi momci preigrali tim novim pravim fudbalom jedan cijeli dan i cijelu noć. Dozivale su ih majke, prijтели

---

krupni i ozbiljni očevi, ali sve je bilo uzalud. Ostalo je upamćeno da je neki po mudrosti u selu poznati đed Zeko izrekao još jednu proročanski istinitu riječ – od danas više ništa neće biti isto.

Samo su rijetka djeca imala dobru loptu. Po nekom čudnom usudu, imali su je oni koji su je najmanje voljeli. I kod njih bi nekako najduže trajala. Koliko sam samo puta pregovarao sa jednim dječakom da nam da loptu. Molio, kumio, obećavao. On nije bio talentovan, ali je uvijek morao da igra, i nikad nije stajao na голу, iako bismo ga bili rado postavili tu, ili najradije da bude stativa. Lopte su bile razne, gumene, plastične, lakše, teže, bubamare... Jedino se znalo šta je pravi fudbal i šta je prava košarkaška lopta. Mi smo igrali svim loptama i u svim uslovima – zimi po snijegu, u proleće po blatu, ljeti, na planini, na travi, i to usred podneva, do krajnje iznemoglosti.

Nastojao sam da imam kakvu-takvu loptu i to u svim prilikama. Kud god sam hodio, ja sam vodio loptu nogom po neravnom putu, a košarkašku sam tapkao do besvijesti, i po ravnom i neravnom. Koliko samo raznih lopti u mom životu! Naduvanih, izduvanih, živih, tvrdih. Svih se sjećam. Sjećam se jedne koja mi je trajala samo par minuta, jer sam prvim udarcem pogodio neki oštri lim. Majka ju je izrezala nožem na komadiće pred mojim očima punim groznih suza. Iz vaspitnih razloga. Sjećam se svake njene šare, a, eto, trajala je samo dva minuta. Od apsolutne radosti koju mi je pričinila spoznaja da